

The cover features a decorative graphic consisting of three sets of concentric blue circles. One set is in the top right, a smaller one is in the middle right, and a large one is in the bottom right. Two thin blue lines cross the page diagonally from the top left towards the bottom right.

Begrijpend lezen in groep 4

Hetty Lammers – van Bommel

Studentnummer: 2149313

Meesterstuk in het kader van de opleiding Master Special Educational Needs

Leerroute Remedial Teaching

Begeleid door Marjo van Hulten

Fontys Opleidingscentrum Speciale onderwijszorg

Mei 2011

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Inleiding	6
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	9
1.1. Aanleiding onderzoek	9
1.2. Verkenning van het probleem om tot goede onderzoeksvragen te komen	9
1.3. Doelstelling van het onderzoek	10
1.4. Onderzoeksvraag en deelvragen	10
1.5. Huidige situatie en gewenste situatie	10
1.6. Eerder onderzoek	11
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing	12
2.1. Wat is begrijpend lezen?	12
2.2. Deelvaardigheden bij begrijpend lezen	12
2.3. Doorgaande lijn van begrijpend leesonderwijs binnen de basisschool	15
2.4. Werken met een methode?	15
2.5. De methode Nieuwsbegrip	16
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	17
3.1. Doel van het onderzoek	17
3.2. Keuze en verantwoording onderzoeksvorm	17
3.3. Informatie over de bij het onderzoek betrokken personen	18
3.4. Validiteit	19
3.5. Betrouwbaarheid	20
3.6. Ethiek	20
Hoofdstuk 4: Data-analyse en resultaten	21
4.1. De doorgaande lijn	21
4.2. Werken met een methode voor begrijpend lezen in groep 4?	22
4.2.a. Literatuurstudie	22

4.2.b. Mening van de experts	23
4.2.c. Alternatieven voor het werken met een methode	24
4.3. Deelvaardigheden begrijpend lezen	25
4.3.a. Wat zeggen de experts over de deelvaardigheden	25
4.3.b. Welke werkvormen zijn effectief bij de deelvaardigheden?	26
4.4. Hoe wordt er in de praktijk gewerkt aan begrijpend lezen in groep 4?	27
Hoofdstuk 5: antwoord op mijn onderzoeksvraag en conclusies	29
5.1. Antwoord op de deelvragen	29
5.2. Antwoord op de centrale onderzoeksvraag	30
5.3. Werken met een methode?	32
5.4. Aanbod in groep 4	34
5.5. De Inspectie voor het onderwijs	34
5.6. Validering van de conclusies	34
Hoofdstuk 6: Evaluatie	35
6.1. Evaluatie van het onderzoek	35
6.2. Betekenis van het onderzoek voor mezelf	36
6.3. Betekenis van het onderzoek voor het onderzoeksdomein	36
6.4. Vervolgonderzoek	37
Literatuurlijst	38
Bijlagen	40
Bijlage 1: Leesplan van de school waar het onderzoek is uitgevoerd	40
Bijlage 2: Didactische principes van Nieuwsbegrip	41
Bijlage 3: Wijze van data-verzameling en keuze voor onderzoeksinstrumenten	41
Bijlage 4: Vragenlijst voor de auteurs van Nieuwsbegrip	43
Bijlage 5: Vragenlijst voor Mariët Förer, Kees Vernooy en Joop Stoeldraijer	43
Bijlage 6: Vragenlijst voor scholen	44

Samenvatting

Het meesterstuk dat nu voor u ligt, is geschreven in het kader van mijn opleiding, Master Special Educational Needs. Binnen deze opleiding volgde ik de leerroute Remedial Teaching. De eindopdracht was het doen van onderzoek dat gericht is op het verbeteren van de eigen praktijk. Mijn onderzoek richt zich op begrijpend lezen in groep 4.

Naar aanleiding van een lezing van Kees Vernooy in 2009, is op onze school besloten in groep 4 geen begrijpend lezen meer volgens een methode aan te bieden. De leerlingen zouden hierdoor gefrustreerd raken omdat hun technisch leesniveau nog niet voldoende was. We namen dit advies als school aan, een expert als Kees Vernooy zou het immers wel weten. Nu ik zelf groep 4 heb en tijdens de opleiding een heleboel kennis heb opgedaan over technisch en begrijpend lezen, vroeg ik mij af of dit wel zo was. Ik werd, door mijn opgedane kennis, onzeker over ons eerder genomen schoolbesluit. Ik vroeg mijzelf een aantal dingen af: onderbreken we de leerlijn begrijpend lezen door in groep 4 helemaal niets op dat gebied aan te bieden? Onthouden wij de leerlingen op onze school iets wanneer we niet volgens een methode werken? Kun je zomaar aannemen wat een persoon, ook al is het een expert op zijn vakgebied, beweert? Oftewel: was onze beslissing destijds wel goed overwogen? Om ervoor te zorgen dat ik de leerlingen in groep 4 goed onderwijs in begrijpend lezen kan bieden, kwam ik tot de volgende onderzoeksvraag:

Hoe bied ik de leerlingen in groep 4 onderwijs in begrijpend lezen zodat ze goed voorbereid zijn op het werken met Nieuwsbegrip in groep 5?

Om antwoord te krijgen op deze vraag heb ik de theorie hierover bestudeerd. Ook ben ik in gesprek gegaan met experts op het gebied van begrijpend lezen (Kees Vernooy, Mariët Förrer en Joop Stoeldraijer) en met de methodemakers van Nieuwsbegrip. Daarnaast heb ik de methodes van groep 3 (Veilig leren lezen) en van groep 5 (Nieuwsbegrip) bekeken om zo te zorgen voor een goede doorgaande lijn. In dit onderzoek is ook de aanpak op het gebied van begrijpend lezen van andere scholen meegenomen.

Uiteindelijk kwam ik tot de conclusie dat het erg belangrijk is dat er gewerkt wordt aan de volgende deelvaardigheden: technisch lezen, woordenschat, begrijpend luisteren en aan het werken met leesstrategieën. Er zijn geen bewijzen te vinden of dit het beste met of zonder methode kan gebeuren. Door alle resultaten en gegevens van het onderzoek op een rij te zetten, kwam ik tot een aantal aanbevelingen die als advies kunnen dienen voor onze school.

Deze aanbevelingen zijn wellicht ook voor andere scholen die worstelen met de invulling van hun begrijpend leesonderwijs in groep 4, een inspiratiebron.

Inleiding

Wie ben ik

Toen ik in 2002 afstudeerde aan de Pabo, lagen de banen niet voor het oprapen. Daardoor heb ik een paar jaar vervangen en zo op veel verschillende scholen in diverse groepen gewerkt. Op dat moment vond ik dat niet fijn. Elke keer moest ik weer afscheid nemen van de leerlingen en nergens hoorde ik echt bij een team. Als ik nu terug kijk op die periode, besef ik dat ik toen heel veel heb geleerd. In 2006 kreeg ik een baan op een kleine dorpsschool. Eerst nog in verschillende groepen. Later kreeg ik voor het eerst mijn eigen groep. Groep 6.

Mijn ontwikkeling op het gebied van lezen.

In 2008 kreeg ik een nieuwe taak, namelijk die van leescoördinator. Zonder dat ik precies wist wat die taak inhield, stemde ik ermee in om die taak te gaan vervullen.

Nu besef ik dat het de rol van leescoördinator was, die aan het begin stond van mijn ontwikkeling tot de leerkracht die ik nu ben. Samen met twee andere leescoördinatoren schreef ik, in het schooljaar 2008 / 2009, als eindopdracht van de cursus “Open boek” een leesplan voor onze school. Ook bezocht ik in dat schooljaar en het jaar daarna veel studiedagen en lezingen van experts op leesgebied; Chris Struiksma, Paul Filipiak en Kees Vernooy. Door hen ben ik geïnspireerd geraakt en beseftte ik nog meer dat ik als leerkracht een grote invloed heb op de resultaten van leerlingen. We gingen in ons leesplan hoge doelen stellen op het gebied van technisch lezen en behaalden die ook. Ook het leesplezier kreeg een belangrijke plek in ons plan. Na een jaar in mijn eigen groep gewerkt te hebben, hoorde ik van de Lerarenbeurs. Ik wilde de kennis die ik had nog meer uitbreiden en verdiepen om zo een betere leerkracht te worden. Na even getwijfeld te hebben tussen RT en gespecialiseerd leraar, koos ik voor de RT opleiding, met als doel ooit een eigen RT-praktijk te starten. Door de module RT03 (Taalontwikkeling, lees- en spellingproblemen) kreeg ik nog meer kennis over het leesonderwijs. Daardoor kon ik de adviezen die ik ouders en collega's gaf en ook de acties die ik nam, onderbouwen met theorie. Dit schooljaar kreeg ik voor het eerst een combinatiegroep, groep 3/4. Dit was voor mij een enorme kans om alle kennis die ik opgedaan had over het lezen, echt toe te gaan passen in de groep(en) waar wordt begonnen met aanvankelijk lezen. Door de module RT07 (Taalontwikkeling, problemen met begrijpend lezen) kwam ik er achter dat niet alleen het technisch lezen, maar ook het begrijpend lezen

erg belangrijk is. Want het is niet alleen belangrijk dat kinderen leren technisch te lezen, het doel is natuurlijk dat ze begrijpen wat ze lezen.

Op onze school zijn we sinds vorig jaar gestopt met het geven van begrijpend leesonderwijs in groep 4. Bij dat besluit was ik ook betrokken. Op een studiedag van Kees Vernooy die we met de leescoördinatoren bezochten in oktober 2009, werd namelijk verteld dat je er beter voor kunt zorgen dat het technisch lezen op niveau is, voordat je met begrijpend lezen begint. Dit om te voorkomen dat leerlingen in groep 4 frustrerende ervaringen opdoen met begrijpend lezen omdat ze zich nog te veel op het technisch lezen moeten richten. Dit namen we klakkeloos aan en besloten het begrijpend lezen in groep 4 af te schaffen. Door de kennis die ik opgedaan heb bij de module RT07, weet ik nu dat begrijpend lezen niet pas in groep 5 begint, maar dat er een doorgaande lijn moet zijn van groep 1 tot en met 8. Op dit moment heb ik het idee dat die doorgaande lijn onderbroken wordt doordat er in groep 4 ‘niets’ aangeboden wordt op het gebied van begrijpend lezen. Daarom heb ik ervoor gekozen om me te gaan verdiepen in het realiseren van een goed onderwijsaanbod op het gebied van begrijpend lezen in groep 4.

Waar voer ik mijn onderzoek uit en waarom?

Ik voer mijn onderzoek uit op de school waar ik werk. Dit is een kleine school van 140 leerlingen. Er wordt op dit moment uitsluitend gewerkt met combinatiegroepen. Ik kies voor dit onderzoek omdat het echt betrekking heeft op mijn eigen praktijk en mijn eigen groep. Op dit moment werk in een groep 3/4 met 25 leerlingen. Er zitten zeventien leerlingen in groep 3 en acht in groep 4. Er zijn nog zeven andere leerlingen die in groep 4 zitten, zij zijn gecombineerd met de leerlingen in groep 5. Ik merk dat ik onzeker ben over de genomen beslissing om in groep 4 geen begrijpend leesonderwijs volgens een methode te bieden. Voorheen dacht ik dat wat een expert als Kees Vernooy zei, wel waar en dus goed zou zijn. Daarom stond ik achter het besluit om geen begrijpend lezen te geven in groep 4. Door de module RT07, heb ik meer kennis opgedaan over begrijpend lezen en ben ik ook kritisch gaan kijken naar wat Kees Vernooy daarover zegt. Ik weet nu dat wat iemand beweert, ook al is het een expert op zijn eigen vakgebied, niet zo hoeft te zijn. Het is goed om kritisch te zijn. Daarom wil ik onderzoek doen naar het begrijpend leesonderwijs in mijn groep. Ik wil bekijken of het echt beter is om in groep 4 niet met een methode voor begrijpend lezen te werken. Daarbij wil ik weten wat ik in mijn groep wel kan doen om de leerlingen voor te

bereiden op het werken met Nieuwsbegrip in groep 5 en zo te zorgen dat ze allemaal uitgroeien tot personen die kunnen lezen met begrip. Op deze manier hoop ik mijn eigen praktijk, in mijn eigen klas op mijn eigen school, te verbeteren.

Voor mijzelf betekent de uitkomst van mijn onderzoek straks dat ik mijn aanbod op het gebied van begrijpend lezen, kan verantwoorden. Ik werk dan op een gestructureerde, weloverwogen manier. Voor de kinderen betekent het, extra bagage op weg naar de ontwikkeling tot zelfstandige lezers die begrijpen wat ze lezen. Voor mijn school en mijn collega's betekent het een stapje vooruit op weg naar een goede doorgaande lijn in begrijpend leesonderwijs op onze school.

Hoofdstuk 1

Aanleiding en probleemstelling

In dit hoofdstuk beschrijf ik mijn onderzoeksvraag en hoe ik tot deze vraag gekomen ben. Daarnaast vertel ik wat ik hoop te bereiken en wat al bekend is over eerder onderzoek.

1.1. Aanleiding onderzoek

Vanuit mijn rol als leescoördinator ben ik al een paar jaar betrokken bij het leesonderwijs op mijn school. In het schooljaar 2007 / 2008 heb ik de cursus ‘Open boek’ van Jos Walta gevolgd. Een jaar later volgden we met het hele team een cursus technisch lezen en spelling. Ook heb ik verschillende studiedagen over lezen bezocht. Dit waren studiedagen die georganiseerd werden door het expertisecentrum van het bestuur waarvoor ik werk. Er werden lezingen en workshops gegeven door Chris Struikma, Ed Koekebacker, Paul Filipiak, Karin van de Mortel en Kees Vernooij. In oktober 2009 bezocht ik een zeer inspirerende lezing van Kees Vernooij. Hij pleitte ervoor om te zorgen dat eerst het technisch lezen op niveau is, voordat met begrijpend lezen wordt begonnen. Dit zou in de praktijk betekenen dat je in groep 4 geen begrijpend lezen geeft volgens een methode. Met deze opgedane kennis gingen de IB-er en ik terug naar school. We informeerden de leerkrachten van groep 4 hierover. Dit had als gevolg dat niet meer gewerkt werd met Nieuwsbegrip in groep 4. In de middenbouw ontstonden hierover nog wel eens praktische vragen, want moest nu de toets van Cito voor begrijpend lezen wel of juist niet worden afgenomen? En kon dit wel zomaar? We hoorden geluiden dat de inspectie dit niet zou goedkeuren. Toch bleven we bij ons besluit. Kees Vernooij, een expert op dit gebied, zou het immers wel weten. Nu ik zelf voor het eerst groep 3/4 heb en ik intussen op de opleiding veel kennis over begrijpend lezen heb opgedaan, ben ik onzeker over de eerder gemaakte beslissing om in groep 4 geen begrijpend lezen meer aan te bieden. Ik heb geleerd dat er op dit vakgebied een doorgaande lijn moet zijn van groep 1 tot en met 8.

1.2. Verkenning van het probleem om tot goede onderzoeksvragen te komen

Door de module RT07 ben ik zeer geïnteresseerd geraakt in de achtergronden van het begrijpend leesonderwijs. De afgelopen maanden heb ik kennis opgedaan over dit onderwerp. Dit gebeurde tijdens de lessen en ook tijdens het werken aan mijn toetsopdracht. Door het

lezen van de aangeboden literatuur vanuit deze module, ben ik kritisch gaan kijken naar hoe je begrijpend lezen kunt aanbieden in groep 3 en vooral in groep 4. Bij het begrijpend lezen zijn verschillende deelvaardigheden van belang. Dit zijn technisch lezen, woordenschat, begrijpend luisteren en het gebruik van strategieën.

1.3. Doelstelling van het onderzoek

Door het doen van onderzoek hoop ik te bereiken dat ik de leerlingen in mijn groep een goed beredeneerd programma voor begrijpend lezen kan bieden. Ik hoop antwoord te krijgen op de vraag of er in groep 4 met een methode gewerkt moet worden en zo niet, wat dan een juist alternatief is. Ik verwacht dat ik op basis van de resultaten van dit onderzoek aanbevelingen kan doen aan de school

1.4. Onderzoeksvraag en deelvragen

Hoe bied ik de leerlingen in groep 4 onderwijs in begrijpend lezen zodat ze goed voorbereid zijn op het werken met Nieuwsbegrip in groep 5?

- Wat zeggen de verschillende theorieën over het bieden van begrijpend leesonderwijs volgens een methode in groep 4?
- Wat zijn de beginndoelen van Nieuwsbegrip in groep 5?
- Welke deelvaardigheden hebben leerlingen nodig om begrijpend te kunnen lezen en welke werkvormen zijn effectief om deze aan te bieden?
- Welke kennis en vaardigheden hebben leerlingen in groep 3 al aangeboden gekregen in de leerlijn begrijpend lezen van de methode Veilig leren lezen?

1.5. Huidige situatie en gewenste situatie

Op onze school heeft lezen prioriteit. We proberen in een zo vroeg mogelijk stadium een zo hoog mogelijk niveau van technisch lezen te bereiken. Dit doen we door het stellen van hoge doelen. We werken hier aan met ons eigen opgestelde leesplan (zie bijlage 1). Alle leerlingen van groep 1 tot en met 8 werken elke dag een half uur aan technisch lezen. Dit gebeurt groepsdoorbrekend. We werken niet met een bestaande methode voor technisch lezen omdat deze niet aan onze wensen en mogelijkheden voldeden.

In groep 1 en 2 worden veel activiteiten gedaan die dienen als voorbereiding op het begrijpend lezen. De leerkrachten zijn hiermee goed bezig, maar zijn zich niet altijd bewust van de invloed die het werken in de kleutergroepen heeft op de verdere schoolcarrière van de leerlingen. In groep 3 werk ik met de methode Veilig Leren Lezen (Mommers, 2003). Deze methode bevat ook een leerlijn begrijpend lezen. In groep 4 staat geen begrijpend lezen op het rooster. Wel worden de toetsen van Cito afgenomen om de scores goed in de gaten te houden.

Ik lees elke dag voor in mijn klas. Dit heeft als doel het leesplezier te vergroten en de woordenschat uit te breiden. Met de theorie van Met woorden in de weer (Nulft en Verhallen 2009) in mijn achterhoofd, probeer ik aandacht te besteden aan woordenschat. Ik weet dat dit een hele belangrijke factor is voor het schoolsucces. Doordat ik voor het eerst groep 3/4 heb, lukt het me op dit moment nog niet om hier structureel aandacht aan te besteden in beide groepen. De gewenste situatie is voor mij dat ik op een goede manier bezig ben met (de voorbereiding op) begrijpend lezen. Dit kan zowel met als zonder methode zijn. Als het maar een gevarieerd, motiverend en vooral goed beredeneerd aanbod is. Ik wil mijn aanbod in groep 4 theoretisch kunnen onderbouwen. Ik denk dat het mij lukt om er achter te komen wat voor leerlingen in groep 4 een goede voorbereiding is op het werken met Nieuwsbegrip in groep 5. Dit wil ik meteen gaan invoeren op school. Eerst in mijn eigen groep en vervolgens ook in de andere groep 4. Ik ga de manier van werken ook vastleggen, zodat anderen er ook mee kunnen werken.

1.6. Eerder onderzoek

Joop Stoeldraaijer en Kees Vernooy (2007) hebben een artikel geschreven over het leesonderwijs in groep 4. Zij adviseren om in groep 4 vooral aandacht te besteden aan woordenschat en vlot technisch lezen. Ik heb nog geen onderzoek kunnen vinden dat aan dit advies ten grondslag ligt.

In dit hoofdstuk heb ik de aanleiding en probleemstelling beschreven. In het volgende hoofdstuk geef ik een theoretische onderbouwing van mijn onderwerp.

Hoofdstuk 2

Theoretische onderbouwing

In dit hoofdstuk beschrijf ik wat begrijpend lezen precies inhoudt en welke deelvaardigheden daarbij van belang zijn. Ook geef ik informatie over de doorgaande lijn van begrijpend lezen in het basisonderwijs, waarbij ik kort aandacht besteed aan het werken met een methode. Van de methode Nieuwsbegrip noem ik enkele uitgangspunten.

2.1. Wat is begrijpend lezen?

“Begrijpend lezen is het vermogen geschreven teksten te begrijpen, te lezen met begrip” (Förrer en van de Mortel, 2010, p. 12). Lezen met begrip is een denkproces. Hierin gaat het om de interactie tussen de lezer en de tekst. Ook van belang is het leesdoel: waarom leest de lezer deze tekst en wat wil hij ermee bereiken? “Begrijpend lezen is het primaire doel voor alle leerlingen” (Vernooy, 2007, p. 6) Hij stelt dat leerlingen goed begrijpend moeten kunnen lezen omdat leesvaardigheid een voorwaarde voor succes is, zowel op school als in de maatschappij. Daar ben ik het geheel mee eens. We leven in een geletterde samenleving, dus is het van belang om goed te kunnen lezen. Natuurlijk moet je begrijpen wat je leest, anders heeft lezen geen zin.

2.2. Deelvaardigheden begrijpend lezen:

Bouwers en van Goor (1997) geven aan (zie figuur 1) dat er een aantal essentiële vaardigheden nodig zijn om een tekst te begrijpen.

Figuur 1, “Deelvaardigheden begrijpend lezen” Uit Bouwers en van Goor (1997), p. 28.

Volgens Vernooy (2007) zijn deze vaardigheden in Nederland te veel los van elkaar gezien, terwijl een goede samenhang volgens hem juist enorm belangrijk is. Hij stelt dat om van alle

kinderen goede begripend lezers te maken, het nodig is dat in groep 1 tot en met 8 voldoende aandacht wordt besteed aan vlot technisch lezen en woordenschat. Zo hebben leerlingen een basis om vanaf groep 5 met leesstrategieën te leren werken. Zonder goed vlot te kunnen lezen is eigenlijk geen begripend lezen mogelijk. Hetzelfde geldt voor woordenschat. Leerlingen die problemen hebben met technisch lezen en / of woordenschat zijn meestal niet in staat begripend leesstrategieën toe te passen. PPON (Periodieke Peiling van het Onderwijs Niveau) onderzoek (Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling (Cito), 2007) laat zien dat leesstrategieën geen faciliterend effect hebben op het kunnen begrijpen of interpreteren van teksten. Technisch lezen en woordenschat hebben duidelijk wel een aantoonbaar effect. De bijbehorende werkformule van Vernooy (2007) ziet er als volgt uit:

$$\text{Begripend lezen} = [(\text{woordenschat} \times \text{vlot lezen}) \times \text{begripend leesstrategieën}]$$

Toelichting van de vaardigheden die van belang zijn bij begripend lezen volgens Bouwers en van Goor (1997)

1. Decoderen

Dit is het omzetten van een visuele code in een klankcode. Door dit toekennen van klanken aan letters worden woorden gelezen. Het decoderen vormt een belangrijke voorwaarde voor het begrijpen van een tekst. Als een leerling namelijk te veel moeite moet doen om dat wat hij leest te verklanken, blijft er in zijn werkgeheugen niet genoeg ruimte over om ook nog aandacht te besteden aan het begrijpen van de tekst. Daarom is het van groot belang om doelgericht te werken aan de technische leesvaardigheid van leerlingen.

2. Luisteren:

Volgens Bouwers en van Goor (1997) houdt begripend lezen in dat de lezer door middel van geschreven tekst aandachtig naar een ander (de schrijver) 'luistert'. Luisteren is dus een belangrijke voorwaarde voor begripend lezen. Volgens Vernooy (z.d.) moet begripend luisteren als een aangeleerd denkproces worden gezien, waarbij horen, concentratie, onderscheidingsvermogen, herinneren maar vooral begrijpen een belangrijke rol spelen. Luistervaardigheid kan door

oefening verbeterd worden. Begrijpend luisteren is vooral belangrijk voor de (leer)ontwikkeling in de onderbouw en dient voldoende aandacht te krijgen. Niet alleen in de groepen 1 en 2, maar ook in groep 3 en 4. Effectief kunnen begrijpend luisteren heeft een positieve invloed op het leren lezen in groep 3, het latere begrijpend lezen en zelfs op het totale schoolfunctioneren van leerlingen.

3. Woordenschat

Er is een nauwe relatie tussen woordenschatopbouw en begrijpend luisteren (onderbouw) en begrijpend lezen (bovenbouw). Woordenschatopbouw is een voorwaarde voor kennisverwerving. Om een goede woordenschat te verwerven is het belangrijk om veel te lezen. Aan de andere kant heb je om teksten goed te kunnen lezen ook een goede woordenschat nodig. Dit ligt natuurlijk voor de hand: wanneer een tekst veel woorden bevat die een leerling niet kent, zal hij de tekst niet begrijpen. Woordenschat en begrijpend lezen zijn dus onlosmakelijk met elkaar verbonden. (Nulft en Verhallen, 2009)

4. Leesstrategieën

“Strategieën zijn voor de leerlingen belangrijke hulpmiddelen om teksten goed te kunnen begrijpen” (Förrer en van de Mortel, 2010, p. 60). Ze sturen het denken tijdens het lezen en helpen de lezer betekenis te geven aan de tekst. Strategieën worden door de lezer doelbewust ingezet. Als hij strategieën heel vaak gebruikt, slijpen ze in en worden ze geautomatiseerd tot routinematige leesvaardigheid. We spreken van leesvaardigheid als een lezer een tekst ‘automatisch’, als vanzelf, begrijpt. In het begrijpend leesonderwijs moeten leerlingen hun eigen leesproces leren sturen. Leerlingen die dat kunnen, zijn zelfstandige lezers. (Förrer en van de Mortel, 2010)

Zoals al eerder genoemd, stelt Vernooy (2007) dat leesstrategieën geen faciliterend effect hebben op het begrijpend lezen. Ik denk ook dat technisch lezen en woordenschat het fundament vormen voor het begrijpend lezen. Strategieën kunnen, zoals blijkt uit onderstaand onderzoek van Willingham (2006/2007) wel een goed hulpmiddel zijn om teksten beter te begrijpen.

Volgens Willingham (2006/2007) is de effectiviteit van leesstrategieën in de afgelopen 25 jaar in 500 onderzoeken aan de orde geweest en kan, alle studies overziend, gesteld worden dat:

- Het belangrijk is dat leerlingen leesstrategieën kennen
- Er evidentie is voor een aantal strategieën
- Strategieën pas kunnen worden toegepast wanneer kinderen vlot technisch kunnen lezen
- Strategieën niet werken bij spellende lezers, die sterk op woordniveau lezen
- Meer strategieën tegelijk gebruiken het meest effectief is.

2.3. Doorgaande lijn van begrijpend leesonderwijs binnen de basisschool

De doorgaande lijn van begrijpend leesonderwijs begint in groep 1 en gaat door tot en met groep 8 (Ahlers en van de Mortel, 2009). In alle groepen moet er aandacht zijn voor uitbreiding van de woordenschat en kennis van de wereld en voor het gebruik van leesstrategieën. Het doel is dat leerlingen aan het eind van de basisschool in staat zijn zelfstandig verschillende soorten teksten te lezen en te begrijpen. In het team zouden volgens Stoeldraijer en Förrer (2008) een beperkt aantal strategieën moeten worden uitgekozen, die in elke groep gehanteerd moeten worden. De toepassing van de strategieën wordt zo geautomatiseerd tot een routine als ze consequent in alle groepen worden gebruikt.

2.4. Werken met een methode?

Op de meeste Nederlandse scholen staat begrijpend lezen op het lesrooster, meestal vanaf groep 4. Bij de invulling van deze lessen wordt vaak een methode gebruikt. In de meeste lessen staat het gebruiken van strategieën centraal. In andere landen, zoals de Verenigde Staten en Canada, vindt het begrijpend leesonderwijs vooral plaats in de lessen in andere vakken zoals aardrijkskunde, geschiedenis en biologie. Förrer en van de Mortel (2010) geven aan dat het belangrijk is dat leerkrachten in Nederland zich realiseren dat de ontwikkeling van lezen met begrip niet alleen plaatsvindt in de lessen begrijpend lezen, maar in alle lessen waarin leerlingen teksten lezen en kennis verwerven over taal en over de wereld. Stoeldraijer en Förrer (2008) adviseren scholen om in groep 4 de aandacht vooral te richten op het vlot technisch lezen en nog niet te starten met een methode voor begrijpend lezen. Bij het vlot lezen moet wel nadrukkelijk aandacht zijn voor het werken met leesstrategieën.

2.5. De methode Nieuwsbegrip

Nieuwsbegrip (Kraal, Molendijk, Alders en Mathijssen, 2005) is de methode die gebruikt wordt op de school waar ik werk. Dit is een methode voor begrijpend lezen met het nieuws van de dag. De methode gebruikt de actualiteit om leerlingen te motiveren en gaat uit van evidence-based strategieën. De methode is concentrisch. Alle strategieën komen elk jaar terug, alleen wordt het niveau van de teksten moeilijker. De didactische principes van Nieuwsbegrip staan in bijlage 1.

Samenvattend kan ik zeggen dat ik in dit hoofdstuk een gedegen theoretische basis heb verkregen om mijn praktijkvragen te onderzoeken. Door het bestuderen van de theorie is de deelvraag over de vaardigheden die leerlingen nodig hebben al beantwoord. Het is duidelijk dat het vanuit verschillende theorieën van belang is dat leerlingen vlot technisch kunnen lezen, dat ze een goede woordenschat hebben en dat ze begrijpend kunnen luisteren. Strategieën kunnen leerlingen helpen een tekst beter te begrijpen In het volgende hoofdstuk beschrijf ik de opzet van mijn onderzoek.

Hoofdstuk 3

Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk geef ik aan hoe ik mijn onderzoek vorm wil gaan geven om een antwoord te vinden op de gestelde onderzoeksvragen. Ik zal toelichten voor welke onderzoeksvorm ik gekozen heb. Ook geef ik informatie over de bij het onderzoek betrokken personen. Tot slot licht ik validiteit, betrouwbaarheid en ethiek in relatie tot dit onderzoek, toe.

3.1. Doel van het onderzoek:

Het doel van het onderzoek is antwoord krijgen op de volgende vraag:

Hoe bied ik de leerlingen in groep 4 onderwijs in begrijpend lezen zodat ze goed voorbereid zijn op het werken met Nieuwsbegrip in groep 5?

- Wat zeggen de verschillende theorieën over het bieden van begrijpend leesonderwijs volgens een methode in groep 4?
- Wat zijn de begindoelen van Nieuwsbegrip in groep 5?
- Welke deelvaardigheden hebben leerlingen nodig om begrijpend te kunnen lezen en welke werkvormen zijn effectief om deze aan te bieden?
- Welke kennis en vaardigheden hebben leerlingen in groep 3 al aangeboden gekregen in de leerlijn begrijpend lezen van de methode Veilig leren lezen?

Door bestudering van de theorie en de weergave van mijn bevindingen in hoofdstuk 2, heb ik al antwoord gekregen op de vraag welke deelvaardigheden van belang zijn bij begrijpend lezen. Het is van belang dat leerlingen vlot technisch kunnen lezen, dat ze begrijpend kunnen luisteren en dat ze beschikken over een goede woordenschat. Het is dus duidelijk dat hier aandacht aan moet worden besteed. Er moet nog verder onderzocht worden welke werkvormen hiervoor het meest effectief zijn. Hoe de overgebleven vragen worden onderzocht, is te lezen in het schema in bijlage 2.

3.2. Keuze en verantwoording onderzoeksvorm

Mijn onderzoek is een praktijk onderzoek. ‘Het praktijkonderzoek komt voort uit praktijkvragen, uit concrete verlegenheidsituaties in een school of instelling. De kennis die het

praktijkonderzoek oplevert, dient in eerste plaats te leiden tot kwaliteitsverbetering van praktijksituaties.’ (Harinck, 2006, p. 19). In mijn praktijk, kwam ik in handelingsverlegenheid doordat hetgeen ik op de opleiding over begrijpend lezen had geleerd, niet meer aansloot bij hetgeen er in de praktijk gebeurt. Binnen de hoofdvorm praktijkonderzoek is mijn onderzoek het best te typeren als ontwerpgericht onderzoek. Dit is gericht op het via onderzoek ontwerpen en aanbevelen van bijvoorbeeld methodes. Het gaat volgens Harinck (2006) om het ontwerpen. Dit ontwerpen wordt ondersteund door onderzoek. Op basis van de resultaten van mijn onderzoek wil ik het programma voor begrijpend lezen in groep 4 ontwerpen. Kallenberg (2007) stelt, dat ontwerpgericht onderzoek een directe bijdrage moet leveren aan het oplossen van problemen in de praktijk. Het moet niet alleen verklaren, maar ook verbeteren. Dit doe ik door aanbevelingen voor de school te geven. Deze zullen daarna in groep 4 ook worden uitgevoerd. Deze aanbevelingen zullen worden opgenomen in het leesbeleid van de school. Het onderzoek vindt dus plaats op meso-niveau.

3.3. Informatie over de bij het onderzoek betrokken personen

Bij dit onderzoek wil ik verschillende personen betrekken. Die personen noem ik hieronder en vermeld daarbij hun rol in dit onderzoek.

De auteurs van Nieuwsbegrip wil ik, via e-mail vragen waarom ze ervoor kiezen om leerlingen al in groep 4 met Nieuwsbegrip te laten starten en wat de bedoelingen zijn voor het werken met Nieuwsbegrip in groep 5. De vragen die ik wil stellen, staan in bijlage 3. Via de uitgever, CED-groep, hoop ik met deze auteurs in contact te komen.

Zoals in hoofdstuk 2 al genoemd, ben ik ook verschillende tegenstanders van het werken met een methode voor begrijpend lezen tegengekomen. Dit zijn Kees Vernooy, Mariët Förrer en Joop Stoeldraijer. Hen wil ik een vragenlijst (zie bijlage 4) voorleggen over hun ideeën om in groep 4 niet met een methode voor begrijpend lezen te werken. Ik wil ze vragen wat volgens hen, wel in groep 4 moet gebeuren op het gebied van begrijpend lezen.

Er zijn ook scholen bij mijn onderzoek betrokken. Ik wil de acht scholen die in hetzelfde netwerk van leescoördinatoren zitten, vragen naar de manier waarop zij werken aan begrijpend lezen in groep 4.

Wanneer ik voldoende informatie verzameld heb over de manier van werken die voor de leerlingen in groep 4 op onze school optimaal is, doe ik aanbevelingen aan de school. Ik leg mijn bevindingen voor aan de directie en vervolgens aan het team. Uiteindelijk zullen de leerlingen in groep 4 gaan werken met de door mij aanbevolen werkwijze.

3.4. Validiteit

Volgens Kallenberg (2007) is het van belang onderscheid te maken tussen interne en externe validiteit. Hij schrijft hierover dat interne validiteit gaat over de vraag of de analyse binnen het onderzoek adequaat en geloofwaardig is. In mijn onderzoek maak ik voor versterking van de interne validiteit gebruik van triangulatie. Ik wil vanuit meerdere invalshoeken naar mijn onderzoeksvraag kijken. Allereerst ga ik in de literatuur op zoek naar wat verschillende theorieën zeggen over het werken met een methode voor begrijpend lezen in groep 4. Hierbij maak ik gebruik van minimaal drie verschillende bronnen. Ook ga ik te rade bij experts op het gebied van lezen die het gebruik van een methode voor begrijpend lezen afraden en bij de methodemakers van de methode Nieuwsbegrip die juist pleiten voor het werken met een methode. Ook probeer ik door het bekijken van ervaringen vanuit het werkveld informatie te krijgen over wat een goede manier van werken is. Door het toepassen van triangulatie, zorg ik ervoor dat mijn resultaten meer valide zijn. In de vragenlijsten neem ik alle aspecten op waarvan ik denk dat ze relevant zijn in relatie tot mijn onderzoeksvraag. In de vragenlijst voor scholen kies ik voor een heldere vraagstelling en voor heldere, eenduidige antwoordmogelijkheden. Deze vragenlijst wil ik eerst voorleggen aan mijn vier critical friends en vervolgens als pilot testen bij twee van mijn collega's. Zo zorg ik ervoor dat de onderzoeksinstrumenten die ik zelf ontworpen heb, zo valide mogelijk zijn. Externe validiteit heeft volgens Kallenberg (2007) betrekking op de vraag of de conclusies ook gelden voor andere, niet onderzochte situaties. De resultaten die mijn onderzoek gaan opleveren, zijn verklaarbaar of interpreteerbaar vanuit de theorie. Daardoor zijn ze waarschijnlijk ook toepasbaar in andere situaties, dus op andere scholen. Ik ga er vanuit dat ik van verschillende personen ook verschillende antwoorden op mijn deelvragen zal krijgen. Het kan zijn dat de inzichten die de experts mij opleveren, anders zijn dan wat de auteurs van Nieuwsbegrip aanbevelen. Op dat moment zal ik zelf een goede conclusie moeten trekken bij het zoeken naar het optimale onderwijsaanbod voor groep 4. Daarbij reflecteer ik op mijn persoonlijke belangen, mijn betrokkenheid en eerdere inzichten met betrekking tot de onderzochte situatie. Ik probeer een 'kleurende' invloed van voorgenoemde zaken op de analyse te vermijden.

3.5. Betrouwbaarheid

Het verloop van het onderzoek zal ik bijhouden in een logboek. Daarbij probeer ik me te houden aan de principes van nauwkeurig registreren. Ik zal mezelf steeds kritisch opstellen ten aanzien van mijn eigen werk. Hierbij krijg ik hulp van mijn critical friends. Zij denken kritisch mee over de door mij ontwikkelde onderzoeksinstrumenten en ander facetten van mijn onderzoek.

3.6. Ethiek

Volgens Harinck (2006) is zorgvuldig omgaan met mensen bij ethiek een sleutelbegrip. Deze uitspraak zal ik tijdens mijn onderzoek dan ook voortdurend in gedachten houden. Ik zal ervoor zorg dragen dat ik de betrokken personen niet onnodig belast. Mijn onderzoek zal zo transparant mogelijk opgezet worden. Een ieder die daarvoor belangstelling heeft, kan inzage krijgen tijdens het proces. De personen die bij mijn onderzoek betrokken zijn, breng ik naderhand op de hoogte van mijn bevindingen.

In het volgende hoofdstuk geef ik aan hoe ik mijn verkregen data analyseer en hoop ik antwoord te vinden op de onderzoeksvragen.

Hoofdstuk 4

Data-analyse en resultaten

In dit hoofdstuk presenteer ik de gegevens die ik tijdens mijn onderzoek heb verkregen.

Daarna zal ik per onderdeel deze gegevens analyseren.

4.1. De doorgaande lijn

Om te zorgen voor een doorgaande lijn binnen de school, moet het aanbod in groep 4 afgestemd worden op de methodes die in groep 3 en in groep 5 gebruikt worden. Daarom heb ik de methodes Veilig leren lezen (Mommers, 2003) en Nieuwsbegrip (Kraal, e.a., 2005) bekeken.

	Veilig leren lezen groep 3	Nieuwsbegrip groep 5
Woordenschat	Veel aandacht voor woordenschat. Twintig themawoorden per kern.	Aandacht voor woordenschat bij strategie ‘ophelderende van onduidelijkheden’. Betekenis achterhalen m.b.v. stappenplan. Oefenen van woorden op de computer met Nieuwsbegrip XL.
Begrijpend luisteren	Interactief voorlezen	Filmpjes Klasse-tv met stappenplan kijken en luisteren
Strategieën	- Activeren van voorkennis voor en tijdens het lezen - Leggen van betekenisrelaties, o.a. door: Stellen van vragen, leggen van verbanden tussen illustraties en tekst. - Leggen van verwijsrelaties, aandacht voor verwijswoorden. - Hoofdgedachte kunnen navertellen	- Voorspellen - Ophelderende van onduidelijkheden - Samenvatten - Vragen stellen - Relaties / verwijswoorden
Doelen	Minimaal av1 E3 beheerst	Start met teksten op Clib 28/5. Leerlijn van de strategieën bouwt voort op het eindniveau van groep 4.

Data-analyse:

Zowel in groep 3 als in groep 5 is aandacht voor woordenschat, begrijpend luisteren en het gebruik van strategieën. In groep 5 worden dezelfde strategieën gebruikt als in groep 3. In beide methodes worden ze anders genoemd, maar er wordt hetzelfde mee bedoeld.

4.2. Werken met een methode voor begrijpend lezen in groep 4

4.2.a Literatuurstudie

Uit de literatuurstudie, komen de volgende punten die van belang zijn in dit onderzoek naar voren:

1. Förrer en Stoeldraijer (2008) zeggen in hun paper ‘Effectiever en efficiënter werken aan begrijpend lezen’: Werk in groep 4 nog niet met een methode. Richt de aandacht vooral op vlot lezen. Daarbij is er wel aandacht voor tekstbegrip aan de hand van de leesstrategieën: leesdoel bepalen, voorspellen, gebruik maken van voorkennis, jezelf vragen stellen tijdens en na het lezen, visualiseren van de tekst en samenvatten van de tekst. Strategieën zijn een middel om de tekst te begrijpen en geen doel op zichzelf.
2. Stoeldraijer en Vernooy (2007) adviseren in hun artikel ‘Geen begrijpend lezen in groep 4?’ in groep 4 niet met een methode voor begrijpend lezen te werken. Veel leerlingen lopen daarbij in groep 4 frustrerende leeservaringen op, omdat ze onvoldoende vlot kunnen lezen. Daardoor kunnen ze hun aandacht niet op de inhoud van de tekst richten. Als het technisch leesniveau van een deel van de kinderen onvoldoende is, is geen goed strategisch begrijpend leesonderwijs mogelijk.
3. Paul van den Broek (2010) doet al dertig jaar onderzoek naar wat er precies gebeurt in ons brein als we iets proberen te begrijpen. Van den Broek (2010) zegt in het Onderwijsblad dat begrijpend lezen niet pas na het technisch lezen moet worden aangeboden, maar dat hier veel eerder mee kan worden begonnen. Volgens van den Broek zijn leerlingen die op vierjarige leeftijd hoog scoren op begripsvaardigheden, later beter in begrijpend lezen. Begripsvaardigheden kun je dus het beste al op jonge leeftijd oefenen, bij het voorlezen, voordat het leren van letters en woordjes begint.

4. Rapp et al (2007) concluderen in hun artikel “Higher-Order Comprehension Processes in Struggling Readers: A Perspective for Research and Intervention “ dat vaardigheden met betrekking tot leesbegrip vroegtijdig ontwikkeld moeten worden. Ontwikkeling daarvan heeft meer effect wanneer ze tegelijkertijd met de basis deelvvaardigheden (decoderen, woordenschat, vlotheid en fonologisch bewustzijn) aangeboden worden, in plaats van daarna.
5. Ahlers en van de Mortel (2009), geven aan dat de doorgaande lijn voor begrijpend lezen met een methode loopt van groep 4 tot en met groep 8.

4.2.b Mening van de experts

In onderstaande schema's is te lezen wat de experts op het gebied van begrijpend lezen en de auteurs van Nieuwsbegrip zeggen over het werken met een methode voor begrijpend lezen in groep 4

	Mariët Förner	Joop Stoeldraijer	Kees Vernooy	Auteurs Nieuwsbegrip
Werken met een methode in groep 4?	Twijfel Als school zelf bekijken. Wanneer leerlingen AVI M4 – E4 bereikt hebben	Nee! Ook niet in hogere groepen. Werkt averechts.	Nee. Pas als leerlingen AVI E4 bereikt hebben	Ja. Met de zwakke lezers hardop denkend voordoen in een instructiegroep. Als teveel leerlingen begin groep 4 niet het gewenste niveau (E3) hebben, starten na de herfstvakantie.

De experts vinden dus dat eerst het technisch lezen op niveau moet zijn voordat gestart kan worden met begrijpend lezen. Wat vinden zij van het feit dat Nieuwsbegrip in groep 4 ook aandacht besteed aan technisch lezen?

	Förner	Stoeldraijer	Vernooy
Nieuwsbegrip biedt voor groep 4 teksten aan op Avi niveau	Goed. Wel zijn teksten van	Prima om met de leerlingen de teksten uit te spreken.	Prima, omdat technisch lezen, cruciaal is voor

E3 en biedt als introductie van elke les een activiteit aan waarin het technisch lezen centraal staat. Wat vindt u daarvan?	Nieuwsbegrip op AA niveau lastiger te begrijpen omdat ze door het lagere technisch leesniveau de rijke context missen.		begrijpend lezen.
--	--	--	-------------------

Data-analyse werken met een methode in groep 4:

De meningen van de experts, methodemakers en onderzoekers over het werken met een methode in groep 4, zijn verdeeld.

4.2.c Alternatieven voor het werken met een methode

	Förrer	Stoeldraajer	Vernooy
Wat is uw alternatief om leerlingen in groep 4 aan te bieden op het gebied van begrijpend lezen?	-Voorlezen -Aandacht voor het ontwikkelen van algemene kennis en woordenschat -Zelfstandig lezen - Aandacht voor verwerking van teksten	-Voortgezet technisch lezen -Woordenschat	-Inzetten op vlot en vloeiend -Woordenschat -Wel aandacht voor de strategie voorkennis
Welke werkvormen zijn daarbij volgens u effectief?	-Hardop denkend voordoen - Bij het zelf lezen aandacht voor de inhoud. Praten en schrijven over teksten. -Gevarieerde teksten aanbieden bij voorlezen en zelf lezen	Praten over teksten	Aanpakken zoals Estafette. Woordenschat door expliciete instructie, veel (voor)lezen, taalrijke omgeving en aanleren van woordleerstrategieën

4.3. Deelvaardigheden bij begrijpend lezen

In hoofdstuk 2 is de vraag welke deelvaardigheden bij begrijpend lezen van belang zijn beantwoord. Dit zijn vlot technisch lezen, woordenschat en begrijpend luisteren. Strategieën kunnen leerlingen helpen een tekst beter te begrijpen.

4.3.a Wat zeggen de experts over de deelvaardigheden

In onderstaand schema is te zien welke deelvaardigheden de experts op het gebied van begrijpend lezen en de auteurs van Nieuwsbegrip van belang vinden.

	Förner	Stoeldraijer	Vernooy	auteurs Nieuwsbegrip
Vlot technisch lezen	x	x	x	x
Woordenschat	x	x	x	x
Begrijpend luisteren				
Strategieën	Voorspellen Vragen stellen Visualiseren, Verbinden Samenvatten Afleiden	<u>Bij elke tekst:</u> Waar gaat het over? Wat weet je er al van? Waarom ga je de tekst lezen? Klopte het wat je eerst dacht?	Voorkennis <u>Bij elke tekst:</u> Waar gaat het over? Wat weet je er al van? Waarom ga je de tekst lezen? Klopte het wat je eerst dacht?	Voorspellen Ophelderen van onduidelijkheden Samenvatten Vragen stellen Relaties / verwijswaarden

Data-analyse:

Zowel de auteurs van Nieuwsbegrip als de experts op het gebied van begrijpend lezen, zijn het erover eens dat vlot technisch lezen, woordenschatontwikkeling en het gebruik van leesstrategieën belangrijke deelvaardigheden zijn bij het lezen met begrip. Het begrijpend luisteren is niet ter sprake geweest, maar dit is de voorloper van het begrijpend lezen. Uit hoofdstuk 2 weten we, dat ook begrijpend luisteren een deelvaardigheid is.

4.3.b Welke werkvormen zijn effectief bij de deelvaardigheden van begrijpend lezen?

Om er achter te komen welke werkvormen effectief zijn, heb ik de experts deze vraag voorgelegd en daarbij literatuur over dit onderwerp bestudeerd.

- *Vlot technisch lezen*

Kees Vernooij adviseert bij de beantwoording van de vragenlijst een aanpak als Estafette. Als school hebben wij er vorig jaar echter bewust voor gekozen om niet met een methode voor technisch lezen te werken. Ons eigen, ambitieuze leesplan (bijlage 6) heeft in de praktijk bewezen zeer effectief te zijn.

- *Woordenschat*

Jack Duerings (2011) geeft adviezen die het woordenschatonderwijs krachtig maken. Je moet zorgen voor een rijke leeromgeving. Woorden moeten herhaald worden aangeboden in een context. Daarbij is het belangrijk dat relaties tussen woorden zichtbaar gemaakt worden en alle aspecten van een woord benoemd worden zodat in het netwerk meerdere verbindingen kunnen ontstaan. Strategieën om woordbetekenissen te achterhalen moeten hardop denkend worden voorgedaan.

Om een goede woordenschat te verwerven is het belangrijk om veel voor te lezen en leerlingen zelf te laten lezen. Kinderboeken bevatten 50 % meer zeldzame woorden dan primetime tv-programma's voor volwassenen. (Smits, 2006).

Met de viertakt (Nulft & Verhallen, 2009), kunnen woorden via directe instructie systematisch worden aangeboden. Dit model gaat ervan uit dat een woord in vier stappen wordt aangeleerd: voorbereiden, semantiseren, consolideren, controleren

- *Begrijpend luisteren*

“Interactief voorlezen is een belangrijk middel om het begrijpend luisteren te stimuleren” (Vernooij, z.d.) Interactief voorlezen wil zeggen dat leerkracht en leerlingen samen betekenis geven aan een tekst. Er is tijdens het voorlezen ruimte voor de inbreng van leerlingen. Daarom moet voorlezen in de groepen 1 tot en met 4 elke dag op het programma staan. Förrer en van de Mortel (2010) noemen nog een andere manier van voorlezen die belangrijk is voor het begrijpend luisteren, namelijk het hardop denkend voorlezen. Dit houdt in dat de leerkracht af en toe hardop voordoet welke strategie zij gebruikt om de tekst te begrijpen. Hierdoor leren leerlingen

strategieën verwerven om goed te luisteren naar wat voorgelezen wordt. Het zijn dezelfde strategieën die ook toegepast worden bij het lezen met begrip.

Data-analyse:

Effectieve werkvormen zijn: Voorlezen (interactief en hardop denkend), vrij lezen, structurele aandacht voor woordenschat via directe instructie en inzetten van routines.

4.4. Hoe wordt er in de praktijk gewerkt aan begrijpend lezen in groep 4?

Acht scholen die deelnemen aan het netwerk voor leescoördinatoren waar onze school ook bij aangesloten is, kregen via de mail een vragenlijst over het gebruik van een methode voor begrijpend lezen in groep 4 (bijlage 5). Zes van de acht scholen hebben gereageerd. Alle zes de scholen werken met een methode voor begrijpend lezen. Vier scholen starten in september met de methode, twee scholen starten in januari. Er wordt met verschillende methodes gewerkt. Dit zijn: Tussen de regels, Tekst verwerken, Lezen in beeld en Goed gelezen. Ervaringen met deze methodes zijn hier niet opgenomen, omdat voor onze school vaststaat dat met Nieuwsbegrip XL gewerkt wordt vanaf groep 5.

Aanvullende opmerkingen die gemaakt zijn:

- Wij hadden ongeveer dezelfde keuze gemaakt als jullie. Tot Kerst technisch lezen, na Kerst technisch en begrijpend lezen. Dit werd door de inspectie afgekeurd. De inspecteur vond dat het leren begrijpend lezen juist wel veel nadruk moest krijgen. Je geeft zo de kinderen die al matig tot goed lezen te weinig ontwikkeling. Voor het kleine aantal echt zwakke lezers mag je volgens hem het begrijpend lezen niet een half jaar stil leggen.
- De methodeschrijvers van Lezen in Beeld geven aan, dat je kunt beginnen in groep 4, maar dat je ook pas kunt starten met begrijpend lezen in groep 5. Wij hebben er bewust voor gekozen om in januari groep 4 te starten, omdat het technisch leesniveau van onze groep dit toelaat.
- In het eerste half jaar ligt de nadruk op het zelf lezen en begrijpen van opdrachten in andere vakken. Bij het voorlezen worden tussendoor ook begripsvragen gesteld. Uit de Cito gegevens van de afgelopen twee jaar blijkt, dat kinderen met begrijpend lezen (M4) toch echt groeien ook al hebben we de methode het eerste half jaar niet gebruikt.

Data-analyse:

Alle scholen werken met een methode. Twee scholen starten daarmee pas in januari. Met dit besluit is de Inspectie het niet eens. Resultaten lopen niet terug wanneer je het eerste half jaar niet met een methode werkt. Bepaalde methodeschrijvers geven zelfs aan dat er pas in groep 5 met de methode gestart kan worden.

In dit hoofdstuk heb ik de data die ik tijdens mijn onderzoek verkregen heb, gepresenteerd. In het volgende hoofdstuk zal ik deze data verbinden aan de theorie uit hoofdstuk 2 en daaruit conclusies trekken. Dan zullen ook mijn onderzoeksvragen beantwoord worden.

Hoofdstuk 5

Conclusies

In dit hoofdstuk geef ik antwoord op mijn onderzoeksvraag. Door de gegevens uit de dataverzameling te koppelen aan de literatuur wordt dit antwoord onderbouwd. Daarnaast zal ik conclusies trekken en deze conclusies valideren.

5.1. Antwoord op de deelvragen

- Wat zeggen de verschillende theorieën over het bieden van begrijpend leesonderwijs volgens een methode in groep 4?

Onderzoekers zijn het onderling niet met elkaar eens. Joop Stoeldraijer en Kees Vernooij zijn tegen het werken met een methode in groep 4. Mariët Förrer twijfelt over het nut van het werken met een methode. Paul van den Broek, David Rapp, Lidy Ahlers en Karin van de Mortel zijn voor het aanbieden van leesstrategieën in groep 4.

- Welke kennis en vaardigheden hebben leerlingen in groep 3 al aangeboden gekregen in de leerlijn begrijpend lezen van de methode Veilig leren lezen?

In groep 3 wordt in de methode Veilig leren lezen aan alle deelvaardigheden gewerkt. Omdat het een technisch leesmethode is, wordt daaraan logischerwijs hard gewerkt. Er is veel aandacht voor woordenschat. Er wordt interactief voorgelezen wat bijdraagt aan het begrijpend luisteren. Ook komen er in groep 3 strategieën voor begrijpend lezen aan bod.

- Wat zijn de begindoelen van Nieuwsbegrip in groep 5?

In groep 5 wordt verder geoefend met de strategieën die in groep 4 al aan de orde zijn geweest. Dit zijn: voorspellen, ophelderen van onduidelijkheden, samenvatten, vragen stellen, relaties / verwijswaarden. Teksten worden aangeboden op Clib 28/5. Dit is het niveau van begrijpend lezen dat leerlingen gemiddeld in groep 5 bereiken.

- Welke deelvaardigheden hebben leerlingen nodig om begrijpend te kunnen lezen en welke werkvormen zijn effectief om deze aan te bieden?

Uit hoofdstuk 2 weten we dat vlot technisch lezen, woordenschat en begrijpend luisteren de deelvaardigheden van begrijpend lezen zijn. (Goor & Bouwers, 1997; Vernooij, 2007) Leesstrategieën zijn hulpmiddelen om teksten beter te begrijpen. Effectieve werkvormen voor het aanbieden van de deelvaardigheden zijn:

Vlot technisch lezen	Woordenschat	Begrijpend luisteren	Leesstrategieën
Leesplan eigen school (bijlage 6)	Voorlezen Vrij lezen Woorden systematisch aanbieden via directe instructie . Voordoen van woordleerstrategieën Creëren van een rijke leeromgeving	Interactief voorlezen Hardop denkend lezen	Bij het praten over teksten en tijdens hardop denkend voorlezen of Structureel via een methode

5.2. Antwoord op de centrale onderzoeksvraag

Hoe bied ik de leerlingen in groep 4 onderwijs in begrijpend lezen zodat ze goed voorbereid zijn op het werken met Nieuwsbegrip in groep 5?

Op dit moment doen we in groep 4 ‘niets’ aan begrijpend lezen. Door dit onderzoek is duidelijk geworden dat er wel iets moet gebeuren op het gebied van begrijpend lezen. Het is namelijk belangrijk dat leerlingen goede begrijpend lezers worden. Vernooy (2007) stelt dat leerlingen goed begrijpend moeten kunnen lezen omdat leesvaardigheid een voorwaarde voor succes is, zowel op school als in de maatschappij. We leven in een geletterde samenleving. Het is erg belangrijk dat leerlingen goed leren begrijpen wat ze lezen. In het vervolg van deze paragraaf beschrijf ik waar we ons in groep 4 in elk geval op moeten richten om dit doel te bereiken en hoe het aanbod er op onze school concreet uit kan zien.

5.2.a Technisch lezen

Uit de literatuur blijkt, dat het in elk geval belangrijk is dat leerlingen vlot technisch kunnen lezen. Dit is volgens Vernooy (2007) een voorwaarde om tot begrijpend lezen te kunnen komen. Leerlingen die problemen hebben met technisch lezen, zijn meestal niet in staat begrijpend leesstrategieën toe te passen. Ook Bouwers en van Goor (1997) geven het belang van het decoderen aan. Zij stellen, dat wanneer een leerling te veel moeite moet doen om wat hij leest te verklanken, er in zijn werkgeheugen niet genoeg ruimte overblijft voor het begrijpen van de tekst. Uit onderzoek van Willingham (2006 / 2007) blijkt dat leesstrategieën pas ingezet kunnen worden wanneer leerlingen vlot technisch kunnen lezen. Ook in mijn

onderzoek komt het belang van vlot technisch lezen terug. Zowel de experts als de auteurs van de methode Nieuwsbegrip onderkennen het belang hiervan. Het technisch lezen is geborgd in ons leesplan (bijlage 6). De resultaten van het afgelopen jaar bewijzen dat dit leesplan effectief is. Dit aanbod kan dus hetzelfde blijven.

5.2.b Woordenschat

Dat het hebben van een goede woordenschat van belang is voor begrijpend lezen, ligt voor de hand. Volgens Nulft en Verhallen (2009) zijn woordenschat en begrijpend lezen onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dit standpunt wordt in mijn onderzoek bevestigd. In de lessen van Nieuwsbegrip XL wordt aandacht besteed aan woordenschat. Alle experts noemen bovendien het belang van woordenschat en adviseren daar in groep 4 aan te werken. Het aanbod in groep 4 kan er dus als volgt uitzien: zorgen voor een goede directe instructie bij de woordenschatlessen uit de taalmethode met behulp van de viertakt. Voorlezen moet een vaste plaats krijgen op het lesrooster en leerlingen moeten de kans krijgen veel zelf te lezen. Kinderboeken bevatten immers 50 % meer zeldzame woorden dan primetime tv-programma's voor volwassenen. (Smits, 2006).

5.2.c Begrijpend luisteren

Begrijpend luisteren is volgens Bouwers en van Goor (1997) een belangrijke voorwaarde voor begrijpend lezen. Vernooy (z.d.) stelt dat deze vaardigheid belangrijk is voor de (leer)ontwikkeling in de onderbouw. Het heeft een positieve invloed op het latere begrijpend lezen. Förrer en van de Mortel (2010) zeggen dat door middel van hardop denkend voorlezen een aantal strategieën geoefend kan worden, die bijdragen aan het lezen met begrip. In mijn onderzoek vond ik overeenkomsten in de methodes Veilig leren lezen voor groep 3 en Nieuwsbegrip voor groep 5. In beide is aandacht voor begrijpend luisteren. In groep 4 moet hier dus ook aan gewerkt worden. Daarom moet het hardop denkend voorlezen een vaste plaats krijgen op het lesrooster. Omdat het belangrijk is dat leerlingen kennismaken met verschillende soorten teksten, kunnen hier verhalen, recepten maar ook de teksten van Nieuwsbegrip worden gebruikt. De teksten moeten voor leerlingen een duidelijk leesdoel hebben. Zo krijgen teksten betekenis voor de leerlingen.

5.2.d Leesstrategieën

Een belangrijke bron voor het werken met leesstrategieën biedt Willingham (2006 / 2007). Hij heeft alle onderzoeken van de afgelopen 25 jaar hierover op een rij gezet en trekt de

conclusie dat het belangrijk is dat leerlingen een aantal leesstrategieën kennen, ze het meest effectief zijn als er meerdere tegelijk worden ingezet en dat ze pas kunnen worden toegepast wanneer leerlingen vlot technisch kunnen lezen. Förrer en van de Mortel (2010) stellen dat strategieën door de lezer doelbewust worden ingezet. Als de lezer strategieën heel vaak gebruikt, slijpen ze in en worden ze geautomatiseerd tot routinematige leesvaardigheid. Förrer en Stoeldraijer (2008) noemen het werken met strategieën geen doel op zichzelf, maar een middel om de tekst te begrijpen. Ze adviseren om nadrukkelijk aandacht te besteden aan tekstbegrip aan de hand van de volgende strategieën: leesdoel bepalen, voorspellen, gebruik maken van voorkennis, vragen stellen, visualiseren en samenvatten van de tekst. Van den Broek (2010) beweert dat begripsvaardigheden al vroeg geoefend moeten worden. Rapp (2007) stelt dat dit tegelijk moet gebeuren met het aanbieden van het decoderen, de woordenschat en fonologisch bewustzijn omdat het dan meer effect heeft. In dit onderzoek hebben de experts aangegeven dat er aandacht moet zijn voor de leesstrategieën. Alleen Kees Vernooy beperkt zich tot de strategie ‘voorkennis’. Bovendien ontdekte ik dat in groep 3 en in groep 5 dezelfde strategieën aan bod komen in de methodes Veilig leren lezen en Nieuwsbegrip. Om een doorgaande lijn te waarborgen, zal daarom ook in groep 4 met strategieën gewerkt moeten worden. De vraag is alleen: moet dit nu met of zonder methode gebeuren? Op deze vraag geef ik antwoord in paragraaf 5.3.

5.3. Werken met een methode?

Door het uitvoeren van het onderzoek en het bestuderen van de literatuur, is op deze vraag helaas geen eenduidig antwoord te geven. In deze paragraaf formuleer ik met de verkregen data en de gevonden literatuur een overweging die als advies kan dienen voor onze school.

Argumenten voor het werken met een methode	Argumenten tegen het werken met een methode
- Alle scholen die bij het onderzoek betrokken zijn, gebruiken een methode - Nieuwsbegrip is voor het werken met een methode in groep 4 - Doorgaande lijn in het aanbod van leesstrategieën	- Volgens Vernooy, Stoeldraijer en Förner is het werken met een methode frustrerend in groep 4, als het technisch lezen nog niet voldoende ontwikkeld is. - Teksten op AA niveau zijn moeilijker te begrijpen door de minder rijke context. - Opmerking van een school: “Uit de Cito gegevens van de afgelopen twee jaar blijkt ook dat kinderen met begrijpend lezen (M4) toch groeien ook al hebben we de methode het eerste half jaar niet gebruikt”. - De schrijvers van Lezen in Beeld geven aan dat ook pas in groep 5 gestart kan worden met de methode. - Nieuwsbegrip is concentrisch. Strategieën die aangeleerd worden komen elk jaar terug. - Begrijpend lezen vindt niet alleen plaats tijdens lessen in dat vak, maar bij alle lessen waarin teksten worden gelezen (Förner en van de Mortel, 2010)

Omdat bij ons op school hoge doelen worden gesteld die leerlingen over het algemeen allemaal bereiken, kan ik stellen dat het technisch lezen op niveau is. Alle leerlingen behalen het niveau van het toetsmoment. Dus AVI E3 eind groep 3. Op basis daarvan is te overwegen de methode Nieuwsbegrip wel in groep 4 in te zetten. Omdat de teksten van niveau AA een laag technisch leesniveau hebben, hebben zij een minder rijke context waardoor ze moeilijker te begrijpen zijn. Om die reden is een goede instructie door de leerkracht van belang, zodat leerlingen leren wennen aan de teksten en het gebruik van strategieën. Ik stel daarom voor de teksten het eerste half jaar alleen te gebruiken voor het hardop denkend voorlezen. Er worden twee lessen per week gegeven. De ene les wordt de tekst van Nieuwsbegrip behandeld, de andere les een ander soort tekst.

Het tweede half jaar wordt wel met de methode gewerkt. De leerlingen van wie het eerste half jaar en tijdens het toetsmoment in januari is gebleken dat ze problemen ondervinden,

ontvangen extra instructie in een kleine groep, waarin veel hardop denkend wordt voorgedaan door de leerkracht. De tweede les in de week is de extra les van Nieuwsbegrip XL. Ook wordt dan nog één keer per week een tekst hardop denkend voorgelezen.

5.4. Het aanbod in groep 4

In onderstaand schema zet ik de aanbevelingen voor het aanbod voor begrijpend lezen in groep 4 op een rij.

September - december	Januari - juni
Hardop denkend voorlezen - Één keer per week de tekst van Nieuwsbegrip - Één keer per week een andere tekst	Werken met de methode Nieuwsbegrip XL - Reguliere les Nieuwsbegrip - Extra les Nieuwsbegrip XL Één keer per week hardop denkend voorlezen

5.5. De Inspectie voor het onderwijs

Wat vindt de Inspectie? Om er zeker van te zijn, dat de aanbevelingen die ik doe goedgekeurd worden door de Inspectie, heb ik hen deze voorgelegd. De Inspectie geeft echter geen mening en adviezen over toetsen en methodes. Zij doet dit niet, omdat ze dan de kans loopt dat ze over haar eigen advies een oordeel moet geven. De Inspectie bemoeit zich dus niet met het aanbod, maar meet alleen de tussen- en eindopbrengsten. Op basis van dit antwoord trek ik de conclusie dat de aanbevelingen die ik doe, goed zijn, zolang de resultaten op de toetsen maar voldoende zijn.

5.6. Valideren van de conclusies

Om tot deze conclusies te kunnen komen heb ik een heel traject doorlopen. Hierin ben ik uitgegaan van het boek: ‘Basisprincipes praktijkonderzoek’ van Harinck (2006). Daarnaast heb ik begeleiding gehad van mijn docent en hebben mijn critical friends mij ondersteund en advies gegeven. Belangrijk is dat de conclusies tot stand zijn gekomen door gegevens te verzamelen die antwoord hebben gegeven op mijn onderzoeksvraag.

In dit hoofdstuk heb ik naar aanleiding van mijn verzamelde data conclusies getrokken. In het volgende en laatste hoofdstuk zal ik mijn onderzoek evalueren

Hoofdstuk 6

Evaluatie

In dit laatste hoofdstuk reflecteer ik op mijn onderzoeksresultaten, beschrijf ik wat mijn conclusies voor de toekomst van mijn onderzoeksdomein kunnen betekenen en zal ik aanbevelingen doen voor vervolgonderzoek. Daarnaast evalueer ik het onderzoek door te beschrijven wat het onderzoek voor mij betekend heeft en wat ik ervan heb geleerd.

6.1. Evaluatie van het onderzoek

Hoewel ik opzag tegen de grote klus van dit onderzoek, kan ik achteraf zeggen dat het erg meegevallen is. Wel vond ik het moeilijk om bij elk hoofdstuk op gang te komen. Het was mij niet helemaal duidelijk wat er nu precies werd verwacht. Maar door gewoon te beginnen en het erover te hebben met mijn critical friends, lukte het toch om het hoofdstuk goed op papier te krijgen. Ook heb ik lang nagedacht over mijn vraagstelling. In het begin bleek deze veel te groot. Door steeds bij te schaven heb ik mijn vraag concreet en onderzoekbaar gemaakt. Het opzetten van het onderzoek was eigenlijk het meeste werk. In hoofdstuk 3 werd ik gedwongen om heel goed te kijken wat ik precies wilde weten en hoe ik daar het beste achter zou kunnen komen. Daarin heb ik een belangrijke bron over het hoofd gezien, namelijk de Inspectie voor het onderwijs. Zij controleren immers de kwaliteit van het onderwijs dus is ook hun standpunt belangrijk. Dit realiseerde ik me pas toen ik met hoofdstuk 5 bezig was. Toen heb ik alsnog contact opgenomen met de Inspectie.

Het was fijn om te merken dat de experts en de auteurs van Nieuwsbegrip bereid waren om mee te werken. De meesten reageerden heel snel, alleen bij Mariët Förreer duurde het iets langer voordat mijn vragen beantwoord waren. Iedereen was erg betrokken en ik merkte dat ze hun best deden om mijn vragen zo goed mogelijk te beantwoorden. Ook kreeg ik nog aanvullende literatuur toegestuurd die voor mij van belang was. Van Kees Vernooij krijg ik nu zelfs een keer per week zijn nieuwsbrief met allerlei nuttige informatie.

Doordat ik veel kwalitatieve gegevens had verzameld, was het moeilijk deze goed op een rij te zetten. Ik vind dat me dit toch heel goed gelukt is en ik voor mezelf en hopelijk ook voor andere lezers een duidelijke structuur heb aan weten te brengen. Mijn onderzoek was een ontwerpgericht onderzoek. De bedoeling was om aanbevelingen te geven voor de school. Ik wilde vooral weten of het nu wel of niet noodzakelijk is om met een methode te werken. Op

die vraag heb ik geen duidelijk antwoord gekregen. Dit vind ik jammer, maar het was wel te verwachten. Ik wist immers van tevoren dat de experts een andere mening zouden hebben dan de auteurs van Nieuwsbegrip. Achteraf gezien was het ook interessant geweest om in een experiment proberen aan te tonen dat het één in de praktijk juist beter werkt dan het ander. Nu heb ik zelf een conclusie moeten trekken. Ik vond het daarbij moeilijk om kritisch te zijn, objectief te blijven en niet teveel te interpreteren.

Tijdens mijn onderzoek heb ik alleen de directeur en de IB-er geïnformeerd. Ik had ook mijn collega's van groep 4/5 erbij moeten betrekken, zij krijgen volgend schooljaar immers ook te maken met de aanbevelingen die ik nu doe. Tijdens een presentatie zal ik hen alsnog op de hoogte stellen in de hoop dat zij enthousiast en geïnspireerd raken om volgend jaar actief met dit aanbod aan de slag te gaan.

6.2. Betekenis van het onderzoek voor mezelf

Het doen van onderzoek heeft voor mij een grote betekenis gehad. Doordat de vraag echt betrekking had op mijn eigen praktijk, was ik zeer gemotiveerd om een goed antwoord te vinden. Door het zo uitgebreid aan te pakken, objectief te werk te gaan en verschillende bronnen te gebruiken, weet ik zeker dat de uitkomst stevig onderbouwd is. Het geeft me een goed gevoel dat het aanbod op het gebied van begrijpend lezen in groep 4 volgend jaar gebaseerd is op gedegen onderzoek. Op die manier kunnen wij ons aanbod als school verantwoorden naar ouders en de Inspectie.

Ik heb tijdens het proces van onderzoek doen, ervaren dat reflectie erg belangrijk is. Dit wil ik meenemen voor de toekomst. Bij een probleem niet meteen naar een oplossing grijpen, maar vanuit verschillende kanten goed bekijken wat het beste is. Deze onderzoekende houding vind ik erg belangrijk voor een RT-er. Ik zie hierin ook de overeenkomsten met het doen van individueel onderzoek bij een leerling.

6.3. Betekenis van het onderzoek voor het onderzoeksdomein.

Mijn verkregen resultaten zijn belangrijk voor het begrijpend leesonderwijs op mijn school. Wanneer de aanbevelingen die ik doe worden opgevolgd, hebben we op onze school weer een goede doorgaande lijn voor het vak begrijpend lezen. In die zin, heb ik wanneer ik de relatie van mijn onderwerp tot het vak remedial teaching bekijk, vooral in preventieve zin een

steentje bij kunnen dragen. Door te zorgen voor een goed onderwijsaanbod, voorkom je immers dat leerlingen uitvallen. Echter ook voor andere scholen die met dezelfde vraag zitten, kan mijn onderzoek iets toevoegen. Daarom zal ik mijn resultaten presenteren in het netwerk voor leescoördinatoren waarbij mijn school aangesloten is. De betreffende scholen hebben ook aan mijn onderzoek meegewerkt.

6.4. Vervolgonderzoek

In mijn onderzoek heb ik geen duidelijk antwoord gekregen op de vraag of in groep 4 nu wel of niet met een methode voor begrijpend lezen gewerkt zou moeten worden. Verschillende onderzoekers zijn het hier namelijk niet over eens. Het zou dus interessant zijn om hierover een vervolgonderzoek op te zetten. In een experiment (Stoeldraijer en Vernooy (2007) geven dit zelfs als tip) zou dan in de ene groep begrijpend leesonderwijs geboden moeten worden met en in de andere groep zonder methode, zodat de resultaten met elkaar vergeleken kunnen worden. Op die manier kan antwoord gevonden worden op de vraag of in groep 4 nu wel of niet met een methode gewerkt zou moeten worden.

Literatuurlijst

- Ahlers, L. en Mortel, K. van de (2009). *Begrijpend lezen een doorgaande lijn van groep 1 tot en met 8*. Amersfoort: CPS.
- Bouwers, H. en Goor, H. van (1997). *Problemen met begrijpend lezen*. Baarn: HB uitgevers.
- Broek, P. v. (2010). Het moeilijk lezende brein. *Het onderwijsblad*.
- Duerings, J. (2011). *Op woordenjacht*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Förrer, M., & Mortel, K. v. (2010). *Lezen...denken...begrijpen: handboek begrijpend lezen in het basisonderwijs*. Amersfoort: CPS.
- Harinck, F. (2006). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant.
- Heesters, K. Berkel, K. van, Schoot, F. van der & Hemker, B. (2007). Balans van het leesonderwijs aan het einde van de basisschool 4. Uitkomsten van de vierde peiling in 2005. Arnhem, Cito, PPON-reeks nr. 33
- Kallenberg, T. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren*. Baarn/Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Kraal, A., Molendijk, M. Alders, G. en Mathijssen, C. e.a.(2005). Nieuwsbegrip. *Begrijpend lezen met het nieuws van de dag*. Rotterdam: CED-groep.
- Mommers, C. e.a. (2003). *Veilig leren lezen*. Tilburg: Zwijsen.
- Nulft, v. d., & Verhallen, M. (2009). *Met woorden in de weer*. Bussum: Coutinho.
- Rapp, D. e.a. (2007). High-order comprehension processes in struggling readers: a perspective for research and intervention. In *Scientific studies of reading* (pp. 289-312). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Smits, A. &. (2006). *Dyslectische kinderen leren lezen*. Amsterdam: Boom.
- Stoeldraijer, J., en Förrer, M. (2008). *Effectiever en efficiënter werken aan begrijpend lezen*. Opgeroepen op januari 4, 2011, van [schoolaanzet.nl/.../090403_Paper_Effectiever en Efficiënter werken aan begr.lezen - j.pdf;...](http://schoolaanzet.nl/.../090403_Paper_Effectiever_en_Efficiënter_werken_aan_begr.lezen_-_j.pdf;...)
- Vernooy, K. (2007, oktober). *Effectief leesonderwijs nader bekeken*. Opgeroepen op januari 4, 2011, van [http://schoolaanzet.nl/.../090403_Paper_effectief leesonderwijs nader bekeken - c.vernooy \(070309\).pdf](http://schoolaanzet.nl/.../090403_Paper_effectief_leesonderwijs_nader_bekeken_-_c.vernooy_(070309).pdf)
- Vernooy, K. (z.d.). *Het stimuleren van begrijpend luisteren door interactief voorlezen*. Opgeroepen op januari 4, 2011, van [http://www.onderwijsweb.nl/.../Stimuleren_van_begrijpend luisteren dr%20Kees%20Vernooy%20 ellen%20bouman.pdf](http://www.onderwijsweb.nl/.../Stimuleren_van_begrijpend_luisteren_dr%20Kees%20Vernooy%20ellen%20bouman.pdf)

Vernooy, K. en Stoeldraijer J. (2007). Geen begrijpend lezen in groep 4?!
Basisschoolmanagement , 10-16.

Willingham, D. (2006 / 2007). The usefulness of brief instruction in reading comprehension strategies. *American Federation of Teachers* , 39-50.

Bijlage 1:

Het leesplan van de school waar mijn onderzoek wordt uitgevoerd

Op onze school wordt gewerkt met een ambitieus leesplan dat opgezet is door de drie leescoördinatoren. Door de hele school, van groep 1 tot en met 8 wordt elke dag van 10.30 uur tot 11.00 uur groepsdoorbrekend gelezen.

Het plan berust op twee pijlers: het creëren van leesplezier en het stellen van hoge doelen. Ook de kleuters nemen deel. Zij werken in circuitvorm met ontwikkelingsmateriaal op het gebied van lezen, lezen elkaar voor in kleine groepjes en worden interactief voorgelezen uit een prentenboek. Elke dag werkt één groepje met de leerkracht aan onderdelen van beginnende geletterdheid met behulp van het klankkastje. De overige groepjes worden begeleid door kinderen uit hogere groepen die AVI plus al bereikt hebben.

De kinderen in groep 3 lezen met behulp van een tutor. De risicolezers werken met de leerkracht met het programma Connect woordherkenning. Daarnaast vinden op een ander moment, de lessen uit de methode Veilig leren lezen plaats. Er wordt gewerkt met directe instructie. Leerlingen die dat nodig hebben, krijgen een verlengde of een verkorte instructie.

Alle overige leerlingen zijn ingedeeld op AVI niveau. Het komt ook voor dat kleuters of leerlingen van groep 3 die al een hoger niveau hebben naar een andere hogere groep gaan om te lezen. Met behulp van de principes van ralfi wordt de hele week geoefend met dezelfde tekst. Er is veel aandacht voor woordenschat. Er wordt zowel geoefend op woord- als op zinsniveau. Aan het einde van de week is er een moment om te presenteren. Naast deze leesinstructie is er ook elke dag tijd ingeroosterd om vrij te lezen in een zelfgekozen boek.

Leerlingen die de gestelde doelen niet halen, de zogenaamde risicolezers, gaan ralfilezen in een klein groepje.

De leerlingen die AVI plus bereikt hebben, lezen voor zichzelf onder leiding van een leerkracht of leesouder die zelf het goede voorbeeld geeft door ook te lezen. Degenen die dat willen mogen ook met groep 3 gaan tutorlezen of helpen bij de kleuters.

Elke periode dat de leerlingen getoetst worden, worden de groepen opnieuw ingedeeld.

Bijlage 2

Didactische principes Nieuwsbegrip:

- De leerlingen zijn gemotiveerd om te lezen door hun eigen inbreng en de actualiteit.
- De leerlingen krijgen evidence-based strategieën aangeboden
- Een stappenplan is een hulpmiddel om de strategieën in samenhang te gebruiken
- De leerlingen passen de strategieën vaak toe met automatisering als doel
- Een leesaanpak waarbij een expert hardop denkt draagt bij aan het tekstbegrip
- De leerlingen kunnen van elkaar leren
- Sleutelschema's ondersteunen tekstbegrip
- De leerlingen breiden hun woordenschat en hun kennis van de wereld uit.

Bijlage 3

Wijze van dataverzameling en keuze voor onderzoeksinstrumenten

Vraag	Vindplaats	Techniek / instrument	Doel	Planning
Wat zeggen verschillende theorieën over het werken met een methode voor begrijpend lezen in groep 4?	Boeken en internet.	literatuurstudie	Erachter komen of het noodzakelijk is om in groep 4 met een methode voor begrijpend lezen te werken.	Week 10, 11,12
Wat zeggen experts op het gebied van lezen die het gebruik van een methode in groep 4 afraden? Wat raden zij aan om wel te doen en hoe?	Kees Vernooij, Mariët Förner, Joop Stoeldraaijer	Vragenlijst via de mail	Te weten komen waarop het advies om niet met een methode te werken in groep 4 precies gebaseerd is. Van specialisten horen wat goede alternatieven zijn.	Week 13
Wat zeggen de auteurs van de methode Nieuwsbegrip	Makers van Nieuwsbegrip	Vragenlijst via de mail	Te weten komen wat het voordeel is van het gebruik van Nieuwsbegrip	Week 13

over het gebruik in groep 4?			in groep 4	
Wat zijn bedoelingen van nieuwsbegrip in groep 5?	Makers van Nieuwsbegrip en de handleiding van Nieuwsbegrip	Vragenlijst via de mail Methode onderzoek	Antwoord vinden op de vraag: Aan welke voorwaarden moeten kinderen eind groep 4 voldoen om succesvol met Nieuwsbegrip te kunnen starten in groep 5?	Week 13 Week 10,11
Aanbod in groep 4. Wat doen andere scholen? Waarom?	Acht scholen die in leescoördinatoren netwerk zitten	Enquête	Te weten komen welk aanbod andere scholen kiezen en waarom. Op basis van keuzes van andere scholen een conclusie kunnen trekken welk aanbod effectief is	Week 15
Welke kennis en vaardigheden hebben leerlingen in groep 3 al aangeboden gekregen in de leerlijn begrijpend lezen van de methode Veilig leren lezen?	Methode veilig leren lezen	Methode onderzoek	Erachter komen wat kinderen begin groep 4 al beheersen, zodat optimaal aangesloten kan worden bij de stof van groep 3	Week 10,11
Welke werkvormen zijn effectief voor het werken aan woordenschat, vlot technisch lezen en begrijpend luisteren?	Literatuur in boeken en op internet.	Literatuurstudie	Onderzoeken welke werkvormen passen bij de kinderen in mijn groep 4 en wat die werkvormen voor resultaat hebben op de resultaten van begrijpend lezen	Week 14,15,16

Bijlage 4

Vragenlijst voor de auteurs van Nieuwsbegrip:

- In de handleiding staat dat Nieuwsbegrip zorgt voor goede resultaten bij begrijpend lezen. Op welke manier wordt hier aan gewerkt?
- Welk Avi niveau moeten kinderen hebben om met Nieuwsbegrip te kunnen werken in groep 4?
- Wat is uw advies voor leerlingen die niet het gewenste avi niveau beheersen begin groep 4?
- Wat is de reden dat er in groep 4 ook aandacht wordt besteed aan technisch lezen?
- Op welke manier gebeurt dit?
- Hoe sluit Nieuwsbegrip aan op de gangbare methodes (Veilig leren lezen) voor aanvankelijk lezen in groep 3?
- Wat zijn de bedoelingen van Nieuwsbegrip in groep 5?
- Wat vindt u van het feit dat experts op het gebied van begrijpend lezen afraden om met een methode voor begrijpend lezen te werken in groep 4?

Bijlage 5

Vragenlijst voor Kees Vernooy, Mariët Förrer en Joop Stoeldraijer

- U raadt het gebruik van een methode voor begrijpend lezen in groep 4 af. Wat is daarvan de precieze reden?
- Wanneer is het technisch lezen volgens u op het niveau waarop met een methode voor begrijpend lezen gestart kan worden?
- Wanneer in groep 4 geen begrijpend lezen wordt geboden, wordt de leerlijn onderbroken. Wat is uw alternatief om leerlingen in groep 4 aan te bieden op het gebied van begrijpend lezen?
- Welke werkvormen zijn daarbij volgens u effectief?
- Nieuwsbegrip biedt voor groep 4 teksten aan op Avi niveau E3 en biedt als introductie van elke les een activiteit aan waarin het technisch lezen centraal staat. Wat vindt u daarvan?

Bijlage 6

Vragenlijst voor scholen

1. Werkt u op uw school in groep 4 met een methode voor begrijpend lezen?
Nee: beantwoord vraag 2 en 3
Ja: beantwoord vraag 4 en 5
2. Om welke reden heeft uw school besloten om in groep 4 niet met een methode voor begrijpend lezen te werken?
3. Welke werkvormen gebruikt u in groep 4 als voorbereiding op begrijpend lezen en kunt u hier een toelichting bij geven?
4. Met welke methode voor begrijpend lezen werkt u in groep 4?
5. Wat zijn over het algemeen uw ervaringen met deze methode in groep 4?